

§ 2. Дзяржава франкаў: ад каралеўства — да імперыі

■ **Успомніце.** Что азначаюць паняцці *закон, царква, папа рымскі*?

■ **Вы даведаецеся.** Калі рушылася Заходняя Рымская імперыя, хто мог прадказаць, што новую імперыю на захадзе Еўропы створаць франкі? Яны жылі на далёкіх паўночных рубяжах і нават хрысціянства прынялі пазней за многія іншыя варварскія народы. Дык як жа франкам удалося стварыць не толькі новую вялікую дзяржаву, але і новае грамадства з новымі адносінамі паміж людзьмі?

▲ Хрышчэнне Хлодвіга.
Карціна XIX ст.

1. Хлодвіг — кароль франкаў. Яшчэ ў III ст. германскія плямёны франкаў, якія жылі ў нізоўях ракі Рэйн, сталі нападаць на Рымскую імперыю. У канцы V ст. іх правадыр Хлодвіг з роду Меравея захапіў у рымскіх намеснікаў паўночную частку Галіі. Германцы канчаткова знішчылі панаванне Рымскай імперыі, якая рушылася. Пospех спадарожнічаў Хлодвігу і надалей. Ён перамог іншых германскіх правадыроў і значна пашырыў свае ўладанні. Цяпер яго ўладзе падпарадкоў-

валіся не толькі франкі, але і іншыя германскія плямёны. А таксама шматлікае рымскае насельніцтва на заваяваных землях. Хлодвіг прыняў хрысціянства і абвясціў сябе каралём, стаўшы заснавальнікам дзяржавы і першай франкскай дынастыі Меравінгаў. Следам за каралём хрысціліся многія франкі. Цяпер яны былі адной веры з рымскім насельніцтвам, якое пакарылі.

Кароль уважліва слухаў расказ епіскапа аб хрысціянскай веры. Калі свяшчэннік дайшоў да апісання пакут Хрыста, кароль нечакана ўсклікнуў: «Калі б я быў там са сваімі франкамі, я б адпомсціў за яго!»

Падумайце, як гэтыя словы характарызуюць Хлодвіга. Ці можна лічыць, што ён зразумеў хрысціянскае вучэнне?

Хлодвіг здолеў умацаваць сваю дзяржаву і перадаць яе сынам. Яго дынастыя правіла да VIII ст.

2. Адносіны ў грамадстве: хто ад каго залежаў? У дзяржаве франкаў галоўнымі ўзаемаадносінамі паміж людзьмі сталі адносіны панавання і падпарадкавання, якія сфарміраваліся на аснове права валодання або карыстання зямлёй. Бо зямля была галоўным багаццем у той час. У ходзе заваявання многія землі былі абвешчаны ўласнасцю караля. За воінскую службу і заслугі кароль дарыў воінам зямельныя ўладанні разам з насельніцтвам, якое там пражывала. Гэтыя землі даваліся ў пажыццёвае карыстанне і называліся *бенефіцыям*. Воіны і слугі караля сталі землеўладальнікамі і маглі багацець. Але кароль мог забраць падараваныя ўладанні, таму ўладальнікі бенефіцыяў залежалі ад караля.

На каралеўскіх землях і тых, якія былі раздадзены воінам, жылі свабодныя земляробы — сяляне. Але паступова ўсе яны трапілі ў залежнасць. Землі адных былі захоплены сілай. Землі іншых перайшлі да новых гаспадароў у выніку дарэння. Трэція, даведзеныя да галечы, былі вымушаны шукаць заступніцтва буйнога землеўладальніка.

У выніку селянін губляў права распараджацца зямлёй, але па-ранейшаму працаваў на ёй, каб пракарміць сябе і сваю сям'ю. За гэта ён аддаваў частку сабранага ім ураджаю ўласніку зямлі — землеўладальніку. Такая залежнасць называецца *пазямельнай*. Больш цяжкай формай залежнасці была

асабістая. У гэтым выпадку селянін губляў не толькі зямлю, але і свабоду. Землеўладальнік судзіў і распараджаўся яго асабістым жыццём. Так сяляне сталі *залежнымі*.

Паступова ў дзяржаве франкаў складваліся адносіны пазямельнай і асабістай залежнасці і сярод ваеннай знаці. Уладальнікі бенефіцыяў знаходзіліся ў пазямельнай залежнасці ад караля. Яны таксама былі і асабіста залежныя ад яго. Іх абавязкамі былі ваенная служба і выкананне загадаў караля.

Дзяржава рымскіх пап утварылася ў 756 г. Кароль франкаў Піпін Кароткі (бацька Карла Вялікага) быў удзячны папу за каранцыю каралеўскай каронай. Ён падарыў уладыку рымскай царквы землі Сярэдняй Італіі. У сваёй дзяржаве папы з'яўляліся поўнаўладнымі манархамі. Асаблівасцю іх улады было тое, што прастол не перадаваўся ў спадчыну, бо папы давалі зарок бяшлюбнасці. Таму яны не мелі дзяцей. Кожнага новага папу абіралі. Папская дзяржава ўваходзіла ў склад Свяшчэннай Рымскай імперыі. У 1274 г. імператар прызнаў незалежнасць дзяржавы пап. Яна праіснавала да 1870 г., калі ўвайшла ў склад Італіі. З 1929 г. Папская дзяржава зноў з'явілася на карце Еўропы. Цяпер яна называецца Ватыкан і з'яўляецца самай маленькай з еўрапейскіх краін. Размешчана Папская дзяржава ў цэнтры горада Рыма.

6, с. 21–24

3. Нараджэнне новай імперыі. У другой палове VIII ст. улада франкскіх каралёў значна ўмацавалася. Падчас праўлення **Карла Вялікага** (768—814) дзяржава франкаў дасягнула найбольшай магутнасці. Гэты кароль амаль усё жыццё правёў у войнах, здзейсніў мноства паходаў і пашырыў тэрыторыю сваёй дзяржавы ў два разы. Цяпер амаль уся Заходняя

◀ Конная статуэтка Карла Вялікага. X ст.

▲ Сістэма кіравання ў племені і ў дзяржаве

Еўропа ўваходзіла ў склад Франкскай дзяржавы. Карл Вялікі стаў заснавальнікам новай дынастыі — Каралінгаў.

Стаўшы правіцелем вялікай дзяржавы, Карл вырашыў афіцыйна замацаваць сваю рэальную магутнасць. У 800 г. ён прыняў тытул імператара. Так узнікла *Франкская імперыя*.

Пасля абвяшчэння імперыі Карл амаль не ваяваў. Ён пабудаваў палац у горадзе Ахене і заняўся ўнутранымі справамі дзяржавы. Карл уважліва выслухоўваў парады, але прымаў рашэнні самастойна. Яго ўказы з'яўляліся для ўсіх абавязковымі. Імператар асабіста прызначаў усіх кіраўнікоў

- Тэрыторыя рассялення франкаў да канца V ст.
- Тэрыторыі, якія былі далучаны Хлодвігам
- Землі, якія сталі залежнымі пры Карле Вялікім
- Напрамкі паходаў Карла Вялікага

Утварэнне Франкскай дзяржавы ▶

на ўсёй тэрыторыі дзяржавы. Кожнай вобласцю кіраваў давераны чалавек караля — *граф*. Графы збіралі падаткі, судзілі, камандавалі мясцовым апалчэннем.

Карл быў высокім і моцным чалавекам, спрытным паляўнічым і ўмелым воінам. Часам дзеля пацехі ён адной рукой падымаў узброенага воіна. Для свайго часу Карл Вялікі быў вельмі адукаваным чалавекам. Ён вывучаў розныя навукі, у тым ліку матэматыку і астраномію. Карл добра гаварыў не толькі на роднай мове, але і на лацінскай, разумеў грэчаскую. Але, вывучыўшыся чытаць, ён так і не навучыўся добра пісаць. Яго моцная рука магла вывесці толькі некалькі літар свайго імя.

Пры Карлу Вялікім дзяржаўная ўлада ўзмацнілася. Аднак пасля яго смерці цэласная дзяржава праіснавала нядоўга. У **843 г.** у горадзе *Вердэне* ўнукі Карла Вялікага падпісалі дагавор аб падзеле дзяржавы на тры часткі. На гэтых землях пазней паўсталі дзяржавы *Францыя, Германія, Італія*. У кіраўнікоў франкаў была традыцыя яшчэ пры жыцці дзяліць тэрыторыю дзяржавы паміж усімі сваімі сынамі.

Колькі гадоў праіснавала імперыя, створаная Карлам Вялікім?

З харты Карла Вялікага аб падзеле каралеўства (806 г.)

Усім вам вядома, што Божая ласка даравала нам трох сыноў. Мы не хочам перадаць ім гэта каралеўства непадзеленым як прадмет для сутыкненняў. Але мы дзелім усё каралеўства на тры часткі, назначаючы кожнаму тую, якой ён павінен кіраваць і якую будзе абараняць.

Як Карл тлумачыў падзел свайго дзяржавы? Ці падзялілася яна ў 814 г., калі ў жывых застаўся толькі адзін яго сын?

4. Саюз дзяржавы і царквы. Значэнне царквы ў грамадстве ўзрастала. Паступова хрысціянская вера стала глыбока пранікаць у чалавечыя сэрцы. Людзей турбавала тое, якімі яны паўстануць перад Богам, куды трапяць іх душы — у рай

Імператарская каранацыя ▶
Карла Вялікага папам рымскім Львом III.
Мініяцюра XIV ст.

*Чаму Карл Вялікі палічыў неабходным
прыняць тытул імператара?*

ці пекла. У разуменні простых людзей вера заключалася ў здзяйсненні дабрадзейных учынкаў і нездзяйсненні грахоў.

Наведваючы храм, простыя людзі глыбока верылі, што малітвы свяшчэннікаў дапамагаюць ім у выратаванні душы. Царква вучыла, што толькі яна можа гарантаваць выратаванне душы, калі чалавек будзе правільна выконваць усе абрады.

У Франкскай дзяржаве склаўся цесны саюз дзяржавы і царквы. Дзякуючы яму рымскія папы ўстанавілі сваё ўладаранне над хрысціянскай царквой усёй Заходняй Еўропы. Каралі абаранялі царкву і шчодро даравалі ёй землі. У сярэдзіне VIII ст. пад уладу пап была перададзена Сярэдняя Італія. Паводле каралеўскіх указаў кожны веруючы чалавек быў абавязаны аддаваць царкве дзясятую частку сваіх даходаў — *дзесяціну*.

У Раннім сярэднявеччы дзяржава франкаў стала другой па магутнасці ў Еўропе. Яе правіцелі лічылі сябе роўнымі з імператарамі Візантыі.

Пытанні і заданні. 1. Складзіце план адказу «Стварэнне Франкскай дзяржавы». 2. Выкарыстоўваючы тэкст параграфу, раскажыце, чаму і як сялянін мог страціць зямлю і свабоду. 3. Якія дасягненні Хлодвіга і Карла Вялікага вы лічыце найбольш значнымі? Чаму? 4. Вызначыце галоўныя адрозненні Франкскай імперыі ад Рымскай. 5. Чаму Карл атрымаў мянушку «Вялікі»? Аргументуйце свой адказ.